

als zo'n digitale 'strooiing' begrijpen, als een realisatie van mogelijkheden dankzij dichte strooiing. We moeten onszelf zien als krommingen of inhammen in het veld van de elkaar kruisende, vooral intermenselijke relaties. Ook wij zijn 'digitale computaties' uit warrelende deeltjes-mogelijkheden. Deze nieuwe antropologie, die op het oude joods-christelijke beeld teruggaat dat in mensen slechts stof ziet, moeten we niet alleen kennistheoretisch verwerken, b.v. psychoanalytisch of neurofysiologisch, maar ook in daden omzetten. Het is niet voldoende dat we inzien dat ons 'zelf' een knooppunt is van elkaar kruisende virtualiteiten, een in de zee van het onbewuste drijvende ijsberg of een over zenuwsynapsen springend computeren, we moeten daarnaar ook handelen. De uit de computer te voorschijn komende alternatieve werelden zijn een manier om deze inzichten in daden om te zetten.

Wat doen ze eigenlijk, de mensen die voor computers zitten, op knopjes drukken en lijnen, oppervlakken en lichamen produceren? Ze realiseren mogelijkheden. Ze schikken deeltjes volgens exact geformuleerde programma's. Wat ze daarbij realiseren is zowel een binnen- als een buitenwereld: ze realiseren alternatieve werelden en daarmee zichzelf. Ze ontwerpen uit mogelijkheden werkelijkheden, die effectiever zijn naarmate ze met hogere dichtheid gebeuren. Daarmee wordt de nieuwe antropologie in daden omgezet: 'wij' is een kluwen van mogelijkheden, dat zich meer realiseert naarmate het de in zichzelf en om zich heen liggende mogelijkheden dichter strooit, d.w.z. creërend vorm geeft. Computers zijn apparaten om de binnenmenselijke, intermenselijke en buitenmenselijke mogelijkheden te realiseren met behulp van het exact calculerende denken. Deze formulering kan als een mogelijke definitie van 'computer' begrepen worden.

We zijn niet langer subjecten van een gegeven objectieve wereld, maar projecten van alternatieve werelden. Vanuit de ondergeschikte subjectieve positie hebben wij ons in het projecteren getild. We worden volwassen. We weten, dat we dromen.

De existentiële verandering van subject in project is niet het gevolg van een of andere 'vrije beslissing'. We zijn daartoe gedwongen net zoals onze verre voorouders zich gedwongen zagen op twee benen te gaan staan, omdat de toen optredende ecologische catastrofe hen

dwong op een of andere manier door de tussenruimtes tussen de geslotener geworden bomen heen te komen. Wij daarentegen moeten nu de dingen rondom ons, maar ook onszelf (vroeger noemde men dit geest, 'ziel' of eenvoudigweg identiteit) als punt-berekening beschouwen. We kunnen geen subjecten meer zijn omdat er geen objecten meer zijn waar we subject van kunnen zijn, en geen harde kern

**WE ZIJN NIET LANGER
SUBJECTEN VAN EEN GEGEVEN
OBJECTIEVE WERELD,
MAAR PROJECTEN
VAN ALTERNATIEVE WERELDEN.**

meer, die subject van een object zou kunnen zijn. De subjectieve instelling is onhoudbaar geworden, en daardoor ook elke subjectieve kennis. Dat alles moeten we als kinderlijke illusies achter ons laten en we moeten de stap in het weidse open veld van mogelijkheden wagen. Het avontuur van de menswording is met ons in een nieuwe fase getreden. Dat blijkt het duidelijkst uit het feit dat we geen onderscheid meer kunnen maken tussen waarheid en schijn of tussen wetenschap en kunst. Niets is ons 'gegeven' tenzij te realiseren mogelijkheden, die 'nog niets' zijn. Wat we de 'wereld' noemen, is een verzameling verdinglijkte computatieprocessen, zowel wat door onze zintuigen (met niet volledig doorzichtige methodes) tot waarnemingen en vervolgens tot gevoelens, wensen en kennis werd gecomputeerd, alsook onze zintuigen zelf. De wetenschap calculeert de wereld zoals die in elkaar gezet werd. Ze heeft met feiten te maken, met wat geproduceerd is, niet met gegevens. Wetenschappers zijn computerkunstenaars avant la lettre, en het resultaat van de wetenschap bestaat niet als een soort 'objectieve kennis', maar in modellen om het gecomputeerde te behandelen. Als men inziet dat de wetenschap een soort kunst is, heeft men de wetenschap niet van haar waardigheid ontdaan, maar daardoor is ze in tegendeel tot een paradigma geworden voor alle overige kunsten. Het wordt duidelijk dat alle kunstvormen pas dan echt werkelijk worden, d.w.z. realiteiten produceren, als ze hun empirie achter zich laten en de in de wetenschap bereikte

theoretische exactheid bereiken. En dat is de hier gethematiseerde 'digitale schijn': alle kunstvormen worden door de digitalisering tot exact-wetenschappelijke disciplines en kunnen van de wetenschap niet meer onderscheiden worden.

Het woord 'schijn' heeft dezelfde wortels als het woord 'schoon' en dat zal in de toekomst doorslaggevend worden. Als de kinderlijke wens naar 'objectieve kennis' zal zijn opgegeven, dan zal de kennis naar esthetische criteria beoordeeld worden. Ook dit is niets nieuws: Copernicus is beter dan Ptolemaeus en Einstein beter dan Newton, omdat ze elegantere modellen bieden. Het werkelijk nieuwe is echter, dat wij van nu af aan de schoonheid als het enige accepteerbare waarheids criterium moeten begrijpen: 'kunst is beter dan waarheid'. Aan de zogenaamde computerkunst kan dit al afgelezen worden: hoe mooier de digitale schijn is, hoe werkelijker en meer waar de geprojecteerde alternatieve werelden zijn. De mens als project, deze formeel denkende systeem-analyticus en -syntheticus, is een kunstenaar.

Dit inzicht voert ons terug naar het uitgangspunt van de hier ontwikkelde gedachtegang. We gingen ervan uit dat wij wantrouwig staan tegenover de tegenwoordig opdoemende alternatieve werelden omdat ze kunstmatig zijn en omdat we ze zelf ontworpen hebben. Dit wantrouwen kan nu in een gepaste context geplaatst worden: het is het wantrouwen van de oude, subjectieve, lineair denkende, historisch bewuste mens tegenover het nieuwe dat zich in alternatieve werelden manifesteert en met de overgeleverde categorieën zoals 'objectief werkelijk' en 'simulatie' niet te vatten is. Het berust op een formeel, calculerend, structureel bewustzijn, waarvoor alles dat concreet beleefd wordt (aisthetai = beleven), 'reëel' genoemd kan worden. In zoverre de alternatieve werelden schoon gevonden worden, zijn ze ook realiteiten waarbinnen we leven. De 'digitale schijn' is het licht dat voor ons de nacht van de gapende leegte in ons en om ons heen verlicht. Wij zijn dan zelf de schijnwerpers, die de alternatieve werelden tegen het niets in en voor het niets ontwerpen. ☺

Vilém Flusser, *Digitaler Schein*, p.147 e.v. in: Vilém Flusser, *Medienkultur*, Vilém Flusser, Hrsg. von Stefan Bollmann. - Frankfurt am Main, Fisher Taschenbuchverl., 1997.
Vertaling uit het Duits: Dries Moreels.